

جغرافیا و روابط انسانی، زمستان ۱۳۹۸، دوره ۲، شماره ۳، پیاپی ۷

زیست پذیری شهری الزامات و راهکارها

محمد رضا منصور

کارشناس ارشد شهرسازی، شهرداری کوهدشت

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۱/۱۶

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱۱/۲۳

چکیده

زیست پذیری مجموع عواملی است که به کیفیت زندگی اجتماعی، از جمله محیط ساخته شده و طبیعی، رونق اقتصادی، ثبات اجتماعی و عدالت، فرصت آموزشی و امکانات تفریحی می‌افزاید، زیست پذیری در کنار پایداری، به عنوان یک اصل راهنما برای برنامه‌ریزی و سیاست برنامه‌ریزی شهری مورد استفاده قرار می‌گیرد. به عنوان یک مفهوم ملموس، زیست پذیری شکل عمومی سرمایه‌گذاری زیرساخت‌های شهری و همچنین رقابت بین شهرها برای جذب مردم، جوامع سرمایه‌گذاری و سرمایه انسانی متحرک می‌باشد. در راستای موارد ذکر شده پژوهش حاضر با هدف، بررسی مفاهیم پایه‌ای زیست پذیری در حوزه شهری با بهره‌گیری از منابع اسنادی و کتابخانه‌ای با رویکرد توصیفی تدوین شده است.

واژگان کلیدی: زیست پذیری، مفاهیم و الزامات، راهکارها

مقدمه

در جامعه ای زندگی می‌کنیم که از جنبه های مختلف اکولوژیکی، اجتماعی و فرهنگی بسیار آسیب دیده است و نیازمند چاره جویی اساسی و سریع می باشد. از آنجا که شرایط ذکر شده، شرح اوضاع و وضعیت بسیاری از شهرهای معاصر است، راهکارها و دیدگاه های مختلفی برای مواجهه با آن ارائه شده است. یکی از آنها، زیست پذیری است که با تکامل اولویت های برنامه ریزی و اهمیت پاسخ به نیازهای در حال افزایش جامعه پسا صنعتی، که در جستجوی تسهیلات، امکانات و کیفیت زندگی بالاتر و بیشتر است، رونق گرفته است. به عبارت دیگر، به دلیل آگاهی از خطراتی مثل رشد سریع جمعیت، ازدحام و شلوغی، از بین رفتن زمین های کشاورزی و فضاهای باز، کمبود مسکن معقول و مناسب، افزایش نابرابری های اجتماعی و از بین رفتن حس تعلق به مکان، هویت مکانی و زندگی اجتماعی، که کیفیت زندگی جوامع را تهدید می کنند، زیست پذیری بوجود آمده و رشد کرده است (Wheeler, 2001).

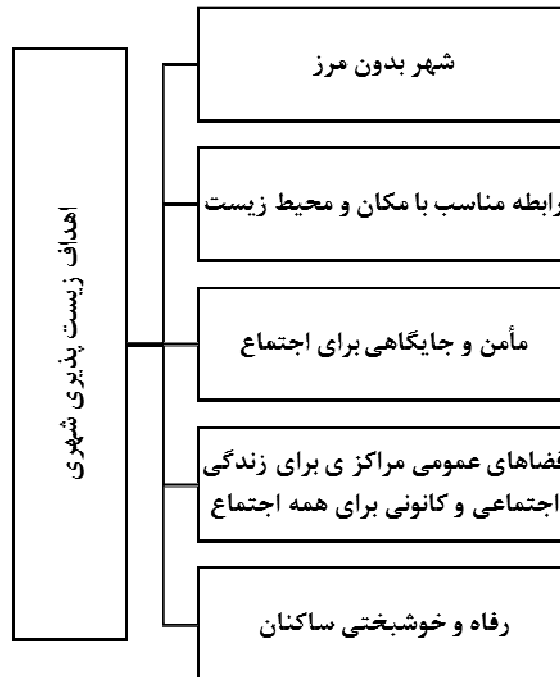
زیست‌پذیری در معنای اصلی خود به مفهوم دستیابی به قابلیت‌های زندگی است و در واقع همان مفهوم دستیابی به کیفیت برنامه‌ریزی شهری خوب یا مکان پایدار است (خراسانی، ۱۳۹۰: ۲۵).

زیست پذیری یک سکونتگاه همچنین به میزان دسترسی ساکنان آن به مشارکت در فرایند تصمیم گیری در جهت تأمین نیازهایشان بستگی دارد (10:2005, timmer et al). نهایتاً اینکه زیست پذیری معمولاً با سه قلمرو اصلی مشخص می‌شود: کیفیت محیطی، تسهیلات محلی و بهزیستی فردی (Lennard, and Lennard, 1995:21).

زیست پذیری یک اصطلاح گسترده بوده و پذیرای مفاهیم هم تراز نظیر پایداری، کیفیت زندگی، کیفیت مکان و شهر سالم می باشد (Myers, 1998, Andrews, 2001).

در این میان، شناسایی و درک نیازهای شهروندان (تقاضاهای ذهنی) و زیست پذیرسازی (شرایط مناسب عینی) این سکونتگاه ها، کیفیت زندگی (رضایت ذهنی) در نواحی شهری را ارتقا می بخشد و زمینه دستیابی به توسعه پایدار را فراهم می سازد (عیسی لو و دیگران، ۱۳۹۳: ۱۰۹).

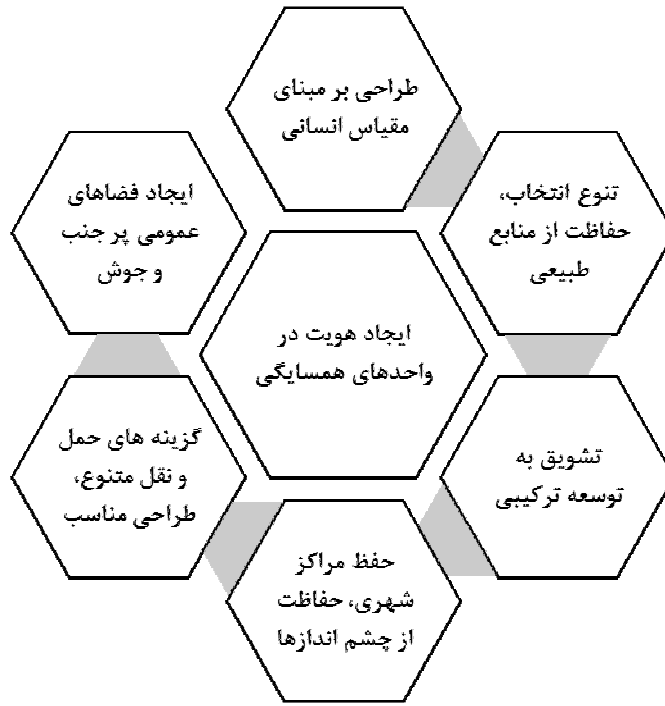
اهداف زیست پذیری شهری

شکل ۱: اهداف زیست پذیری شهری

(Salzano 1997, 3)

معیارهای برنامه ریزی و طراحی مناطق و واحدهای همسایگی شهرهای زیست پذیر

شکل ۲: معیارهای برنامه ریزی و طراحی مناطق و واحدهای همسایگی شهرهای زیست پذیر

منبع: حیدری، ۱۳۹۵

ابعاد زیست پذیری شهری

جدول ۱: ابعاد زیست پذیری شهری

ابعاد کیفیت زندگی شهری	منبع
۱- اقتصاد ۲- سیاست ۳- محیط زیست ۴- اجتماع ۵- آموزش	Liu(۱۹۷۶)
۱- آب و هوا ۲- مسکن ۳- محیط زیست و بهداشت ۴- جرم ۵- حمل و نقل ۶- آموزش ۷- هنر ۸- تفریح ۹- اقتصاد	Boyer and Savageau(۱۹۸۱)
۱- نزولات جوی ۲- تعداد روزهای گرم ۳- تعداد روزهای سرد ۴- رطوبت ۵- سرعت باد ۶- تابش آفتاب ۷- ساحل ۸- جرم ۹- نسبت معلم به شاگرد ۱۰- ذرات معلق ۱۱- مواد زاید	Blomquist et al.(۱۹۸۸) Stover and Leven(۱۹۹۲)
۱- امنیت عمومی ۲- هزینه خوراک ۳- فضای زندگی ۴- استاندارد مسکن ۵- ارتباطات ۶- آموزش ۷- بهداشت عمومی ۸- آرامش ۹- جریان ترافیک ۱۰- هوای پاک	Sufian(۱۹۹۳)
۱- امید به زندگی ۲- نرخ بیسوادی بزرگسالان ۳- متوسط قدرت خرید	Human dev. Index (undp, ۱۹۹۴)
۱- درآمد ماهانه هر شخص ۲- توزیع درآمد ۳- مخارج خوراک ماهانه	Protassenko(۱۹۹۷)

منبع: اسمیت(۱۳۸۱)

-الگوهای زیست پذیری

برای هر برنامه ریزی توسعه که به طور اصولی در جهت ارتقای زیست پذیری جامعه باشد، لازم و ضروری است که ماهیت الگوهای سه زیر مجموعه اصلی الگوهای زیست پذیری مورد بررسی واقع شوند.

اولین زیر مجموعه: الگوهای فیزیکی - زیست محیطی نظام های سکونتگاهی است
- Physical-environmental pattern.(PEP)

دومین آن الگوهای اقتصادی - اجتماعی (مثل تنوع در توزیع درآمدها، مشاغل رسمی و غیر رسمی، تفاوت در ساختار اشتغال و یا ویژگی های کار و مشاغل، ماهیت مازاد تولیدات و فعالیت های تجاری بین سکونتگاه ها)(SEP). - Social- economical pattern

و سومین الگوهای فرهنگی - اجتماعی است که نشأت گرفته از سنت ها و آیین های تاریخی و فرهنگی قدیمی اند(SCP).

شکل ۳: الگو های زیست پذیری 9، 2012، Orite Rotem

مهمترین عناصر زیست پذیری در نواحی شهری

فضاهای عمومی جذاب و قابل پیاده روی

سرعت، حجم و ازدحام کم اتومبیل

مسکن مناسب و معقول، با طراحی و قیمت مناسب

مدارس، مغازه ها و خدمات خوب و در دسترس

پارک ها و فضاهای باز در دسترس

محیط پاکیزه و چشم اندازهای متنوع، خوانا و زیبا

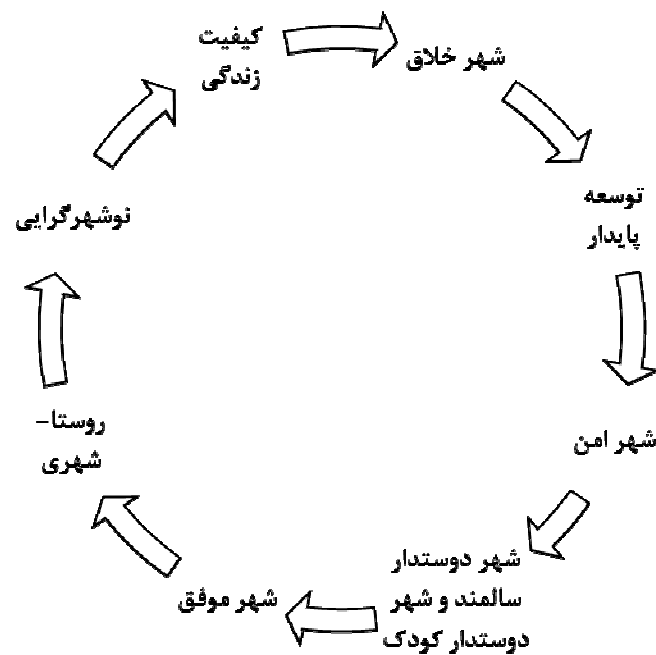
مکان های امن و قابل استفاده برای همه و تاکید بر جوامع و تعاملات انسانی)

مکان هایی با تاکید بر فرهنگ، تاریخ و اکولوژی بومی و محلی

شکل ۴: مهمترین عناصر زیست پذیری در نواحی شهری

wheeler,2001,11

دیدگاه های مشترک با مفهوم زیست پذیری

شکل ۵: دیدگاه های مشترک با مفهوم زیست پذیری

زیست پذیری یکی از ویژگی های پایداری شهری است. در واقع مشکلات ناشی از رشد جمعیت و مهاجرت، ظرفیت محدود تأمین اشتغال، مسکن، زیرساختها و ارائه خدمات شهری، محدودیت توسعه فیزیکی، وجود بافتهای فرسوده و حاشیه نشینی، عدم تعادل در توزیع خدمات در سطح مناطق و محلات، استقرار کاربریهای ناسازگار عواملی هستند که می توانند زیست پذیری و پایداری را در شهر تحت تأثیر قرار داده و کیفیت زندگی شهروندان را تنزل دهند (زیاری و همکاران، ۱۳۹۷: ۲).

این مسائل می تواند در آینده حتی زیستن در شهرها را بسیار دشوار کند؛

نتیجه گیری

زیست پذیری کمک می‌کند تا کیفیت زندگی را برای تمام اعضای یک جامعه یا ساکنان یک مکان و اینکه چگونه فعالیت‌ها و انتخاب‌های این افراد بر زندگی نسل‌های آینده تأثیر خواهد گذاشت در نظر گرفته شود. به‌عنوان یک مفهوم چندجانبه، زیست پذیری به ارزیابی تأثیرات فزاینده اقدامات عمومی و خصوصی و موفقیت در اقدامات شهری کمک می‌کند و به جذب برخی از اثرات و ارزش‌های مثبت توسط مکانیزم‌های بازار کمک می‌کند. این مکانیزم‌ها شامل سیاست‌های وام و سرمایه‌گذاری، ارزیابی‌های ریسک / پاداش و مشتری، تجارت و تصمیمات خرید دولتی می‌شود. برای شناسایی بهتر زیست پذیر بودن فضاهای شهری، لازم است مباحث اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و زیست محیطی به طور همزمان مورد توجه قرار گیرند. از جمله راهکارهای پیشنهادی که می‌تواند به زیست پذیر نمودن فضاهای شهری کمک نماید می‌توان به موارد زیر اشاره نمود.

اختلاط کاربری ها

گسترش زون های پیاده

افزایش

پیشنهادات

امکانات تفریحی و گذران اوقات فراغت

افزایش فعالیت های شبانه، نورپردازی، نمایش های خیابانی

آزادسازی فعالیت های اقتصادی غیر رسمی

توسعه طرح های مشارکتی با حضور بخش خصوصی و دولتی

افزایش تنوع فضایی محلات

زمینه سازی برای ماندگاری جمعیت

شکل ۶: پیشنهادات

منابع

- اسمیت، دیوید، ام (۱۳۸۱)، کیفیت زندگی؛ رفاه انسانی و عدالت اجتماعی، ترجمه حسین حاتمی نژاد و حکمت شاهی اردبیلی، مجله اطلاعات سیاسی- اقتصادی، سال هفدهم، شماره ۱۸۵.

حیدری، تقی (۱۳۹۵)، تحلیل زیست پذیری بافت های فرسوده شهری (مورد پژوهی: بافت فرسوده بخش مرکزی شهر زنجان)، رساله دکتری رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، اساتید راهنما: دکتر علی شمعی و دکتر فرزانه ساسان پور.

خراسانی، محمد امین (۱۳۹۰). تبیین زیست پذیری روستاهای پیرامون شهری با رویکرد کیفیت زندگی (مطالعه موردی شهرستان ورامین)، رساله دکتری، دانشگاه تهران، دانشکده جغرافیا.

خزاعی نژاد، فروغ (۱۳۹۴)، تحلیل زیست پذیری در بخش مرکزی شهر تهران، محله های منطقه ۱۲، رساله دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده علوم جغرافیایی، دانشگاه خوارزمی، استاد راهنما: سیمین تولایی، محمد سلیمانی

زیاری، کرامت الله، پوراحمد، احمد، حاتمی نژاد، حسین و بایستن، علی (۱۳۹۷)، سنجش و ارزیابی اثرات حکمروایی خوب شهری بر زیست پذیری شهرها (مطالعه موردی: شهر بوشهر)، نشریه پژوهش و برنامه ریزی شهری، سال ۹، شماره ۳۴

عیسی لو، علی اصغر و دیگران (۱۳۹۳). انگاره زیست پذیری، رهیافتی نوین جهت ارتقای کیفیت زندگی در جوامع روستایی (مطالعه موردی: شهرستان قم، بخش کهک)، نشریه مسکن محیط و روستا، شماره ۱۴۶

Andrews, C. J. ۲۰۰۱. *Analyzing quality-of-place. Environment and Planning B: Planning and Design* ۲۳:۲۰۱-۲۱۷.

Meyre, D., ۱۹۸۷, *Community-relevant Measurement of Quality of Life a Focus on Local Trends, University of Texas at Austin, Urban Affairs Quarterly, Vol. ۲۳, No. I, PP. ۱۰۸-۱۲۴.*

Lennard, H, L. (1997) "principles for the livable city" in Lennard, S.H, S von Ungern Sternberg, Lennard, eds. *Making cities livably. International making cities livably conferences. California, USA: Gondolier press.*

Timmer and Seymoar (2005), *the livable city the world urban forum 2006, vancouver, Canada International center for sustainable cities.*

Wheeler, S. (2001). *Livable Communities: Creating Safe and Livable Neighborhoods, Towns, and Regions in California*